

Journal of Urban Environmental Planning and Development

Vol 4, No 14, Summer 2024

p ISSN: 2981-0647 - e ISSN: 2981-1201

Journal Homepage: <http://juep.iaushiraz.ac.ir/>

Research Paper

Analysis the Impact of Participatory Management on the Dimensions of Sustainability in the Level of Urban Neighborhoods (Case Study: Zabol City)

Seyed Abdollah Davoodi: PhD Student, Department of Geography and Urban Planning, Zahedan Branch, Islamic Azad University, Zahedan, Iran.

Masoumeh Hafez Rezazadeh*: Associate Professor, Department of Geography and Urban Planning, Zahedan Branch, Islamic Azad University, Zahedan, Iran

Maryam Karimian Bostani: Assistant Professor, Department of Geography and Urban Planning, Zahedan Branch, Islamic Azad University, Zahedan, Iran

Received: 2023/03/30 PP 57-72 Accepted: 2023/07/08

Abstract

Today, conscious participation is the focal point and central element in achieving good urban governance and sustainable development. In this regard, the aim of the current research is to Analysis the impact of participatory management on the dimensions of sustainability in the level of urban neighborhoods in Zabol city. This research is applied in terms of purpose and in terms of the nature and method of research, it is a quantitative and survey method. The data needed for the research was collected by a documentary-questionnaire method. In this research, 2 types of statistical population were used. A) Citizens living in Zabol city as a sample community (134950 people) whose sample size was determined by using Cochran's formula as 383 people. b) Statistical population, specialists who were selected as a statistical sample based on the purposeful sampling of 20 people. SPSS software and models (EDAS and F-AHP) were used for data analysis. The results of the coefficient of variation test showed that in all the mentioned items, the middle and lower ranks have a higher percentage, in fact, the results indicate the poor state of participatory management in Zabol city. In the study of the correlation between the dimensions of sustainability (economic, social, physical and environmental) with participatory management at the local level of Zabol city, the chi-square test values showed that, there is a positive and significant relationship between all dependent variables with collaborative management at the 99% confidence level. Finally, the results of the effectiveness of each of the dimensions of the sustainability of the neighborhoods of Zabol based on the participatory management approach using the EDAS model showed the physical dimension with a weight of 0.98 and the environmental dimension with a weight of 0.011, respectively, they have assigned the highest and lowest rank.

Keywords: Effects analysis, Participatory management, Urban neighborhood, Dimensions of sustainability, Zabol city.

Citation: Davoodi, S.A., Hafez Rezazadeh, M., Karimian Bostani, M. (2024). **Analysis the Impact of Participatory Management on the Dimensions of Sustainability in the Level of Urban Neighborhoods (Case Study: Zabol City).** *Journal of Urban Environmental Planning and Development*, 4(14), 57-72.

© The Author(s) **Publisher:** Islamic Azad University of Shiraz

DOI: 10.30495/juepd.2023.1987585.1207

Extended Abstract

Introduction

Today, conscious participation is the focal point and central element in achieving good urban governance and sustainable development. In this regard, the aim of the current research is to Analysis the impact of participatory management on the dimensions of sustainability in the level of urban neighborhoods in Zabol city. Zabol city, located in the north of Sistan and Baluchestan Province with a population of 134,950, has faced significant strategic and political challenges in recent years due to border closures, droughts, and subsequent rural migration. These factors have contributed to the city's ongoing physical expansion, with its area increasing from 2,084.52 hectares to 2,786.81 hectares over the past decade. This growth is marked by the horizontal expansion of the city as surrounding villages have merged into the main urban fabric, adding several new neighborhoods. Currently, Zabol consists of 6 districts and 26 neighborhoods. These developments have posed numerous challenges for urban management. By building capacity in urban management and enhancing citizen participation in neighborhood affairs, many of these challenges can be addressed. Reducing vulnerabilities and creating a comfortable environment for citizens requires a strong focus on participation in urban programs. The core issue in this research is the perspective of participatory management at the neighborhood level and its impact on the dimensions of sustainability in Zabol. Participation at the local level can play a crucial role in reducing costs. Therefore, leveraging the potential of public participation in urban management can help resolve many issues, especially given the cultural and social background of the people of Sistan, who have a strong tradition of participation.

Neighborhood-based organization in Zabol provides an opportunity to empower residents and strengthen their participation in various dimensions of sustainable development (social, economic, physical, and environmental). Thus, this study aims to examine the effects of participatory management on sustainability dimensions at the neighborhood level in Zabol. The research seeks to answer the following questions: Is there a significant relationship

between participatory management at the neighborhood level in Zabol and the dimensions of sustainability (economic, social, physical, and environmental)? Which indicators of development in Zabol have been most influenced by participatory management at the neighborhood level?

Methodology

This research is applied in terms of purpose and quantitative-survey in terms of nature and methodology. The required data were collected using a documentary-questionnaire method. In this study, two types of statistical populations were used: a) Citizens residing in Zabol city as the sample population (134,590 people), with the sample size determined using Cochran's formula as 383 individuals. b) The statistical population of experts, selected through purposive sampling, included 20 individuals (8 university professors and 12 urban managers) as the statistical sample. The research indicators were collected based on the study of theoretical foundations and research background. Some indicators were adjusted to fit the study area and were reflected in two questionnaires: the first questionnaire (participatory management) and the second questionnaire (sustainability: physical, environmental, social, and economic). The respondents to the questionnaires included households residing in Zabol city, university professors, and urban managers. The face validity of the questionnaires was confirmed by experts, and Cronbach's alpha statistic was used to determine the reliability of the questionnaires. The Cronbach's alpha values were as follows: 0.81 for the participatory management questionnaire, 0.78 for the economic development questionnaire, 0.75 for the social questionnaire, 0.74 for the physical questionnaire, and 0.68 for the environmental questionnaire. The Cronbach's alpha results indicate acceptable reliability for the questionnaires. Data analysis was performed using SPSS software and the EDAS and F-AHP models.

Results and discussion

The results of the coefficient of variation test showed that in all the mentioned items, the middle and lower ranks have a higher percentage, in fact, the results indicate the poor state of participatory management in Zabol city. In the study of the correlation between the dimensions of sustainability (economic, social,

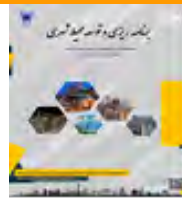
physical and environmental) with participatory management at the local level of Zabol city, the chi-square test values showed that, there is a positive and significant relationship between all dependent variables with collaborative management at the 99% confidence level. Finally, the results of the effectiveness of each of the dimensions of the sustainability of the neighborhoods of Zabol based on the participatory management approach using the EDAS model showed the physical dimension with a weight of 0.98 and the environmental

dimension with a weight of 0.011, respectively, they have assigned the highest and lowest rank.

Conclusion

The According to the results and their analysis, the mechanisms governing the neighborhoods of Zabol city are not aligned with the model of achieving local sustainable development in various dimensions, and fundamental changes are required in different aspects of development at the local level.

فصلنامه برنامه ریزی و توسعه محیط شهری

دوره ۴، شماره ۱۴، تابستان ۱۴۰۳

شاپا چاپی: ۲۹۸۱-۰۶۴۷ شاپا الکترونیکی: ۲۹۸۱-۱۲۰۱

Journal Homepage: <http://juep.iaushiraz.ac.ir/>

مقاله پژوهشی

تحلیل اثرات مدیریت مشارکتی بر ابعاد پایداری در سطح محلات شهری (مورد مطالعه: شهر زابل)

سید عبدالله داودی: دانشجوی دکتری، گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران.
معصومه حافظ رضازاده: دانشیار، گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران
مریم کریمیان بستانی: استادیار، گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران

دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۱۰ صص ۷۲-۵۷ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۱۷

چکیده

امروزه مشارکت آگاهانه نقطه ثقل و عنصر مرکزی در دستیابی به حکمروایی خوب شهری و توسعه پایدار است. در این راستا هدف پژوهش حاضر تحلیل اثرات مدیریت مشارکتی بر ابعاد پایداری در سطح محلات شهر زابل می باشد. این تحقیق به لحاظ هدف کاربردی و از نظر ماهیت و روش تحقیق روش کمی و پیمایشی است. داده های مورد نیاز تحقیق با روش اسنادی-پرسشنامه ای گردآوری شد. در این پژوهش از ۲ نوع جامعه آماری استفاده شد. الف) شهروندان ساکن در شهر زابل به عنوان جامعه نمونه (۱۳۴۹۵۰ نفر) که حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۳ نفر تعیین شد. ب) جامعه آماری، متخصصان که بر اساس نمونه گیری هدفمند تعداد ۲۰ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب شد. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم افزار SPSS و مدل های (EDAS and F-AHP) استفاده شد. نتایج آزمون ضریب تغییرات نشان داد در تمامی گویه های مطرح شده، مرتبه های متوسط رو به پایین، درصد بیشتری را به خود اختصاص داده است، در واقع، نتایج گویای وضعیت نامناسب مدیریت مشارکتی در شهر زابل می باشد. در مطالعه همبستگی بین ابعاد پایداری (اقتصادی و اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی) با مدیریت مشارکتی در سطح محلات شهر زابل، بررسی مقادیر آزمون کای اسکور نشان داد که بین تمامی متغیرهای وابسته با مدیریت مشارکتی رابطه مثبت و معنی داری در سطح اطمینان ۹۹ درصد وجود دارد. در نهایت نتایج میزان تاثیرپذیری هر یک از ابعاد پایداری محلات شهر زابل مبتنی بر رویکرد مدیریت مشارکتی با استفاده از مدل EDAS، نشان داد به ترتیب بعد کالبدی با مقدار وزن ۰/۹۸ و بعد زیست محیطی با مقدار وزن ۰/۰۱، بالاترین و پایین ترین رتبه را به خود اختصاص داده اند.

واژه های کلیدی: تحلیل اثرات، مدیریت مشارکتی، محلات شهری، ابعاد پایداری، شهر زابل.

استناد: سیدعبدالله، داودی؛ حافظ رضازاده، معصومه و کریمیان بستانی مریم (۱۴۰۳). تحلیل اثرات مدیریت مشارکتی بر ابعاد پایداری در سطح محلات شهری (مورد مطالعه: شهر زابل). فصلنامه برنامه ریزی و توسعه محیط شهری، ۱۴(۱)، ۷۲-۵۷.

ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شیراز

© نویسندگان

DOI: 10.30495/juepd.2023.1987585.1207

مقدمه

سابقه‌ی علم مدیریت شهری به پیدایش شهر و ضرورت تدوین اصول و مقررات و قوانین زیستن انسان‌ها در کالبد زیستی، روانی و اجتماعی باز می‌گردد (Arzani Birgani and Kohzadi Seifabad, 2021: 87; Salari Sardari and Kiani, 2017: 36; Kordi, 2006: 22). در حال حاضر مفهوم مدیریت شهری در تئوری‌های مدیریت سیستماتیک مورد بحث قرار می‌گیرد، که اصول اولیه‌ی آن در مدیریت، عبارتند از: رعایت اصول بهره‌برداری صحیح، پاسخ‌دهی اجتماعی و انعطاف‌پذیری، که به طور مساوی قابل اجرا هستند. مدیریت شهری باید بتواند در پاسخ دادن و غلبه‌ی بر محدودیت‌ها و مسائل شهری به بهترین شکل عمل کند (Ziari et al., 2009: 213). برای رهایی از مشکلات و مسائل شهرنشینی و شهرسازی نظریه‌های متعددی ارائه شده که یکی از این نظریه‌ها، نظریه توسعه پایدار شهری است که توسعه‌ای همه جانبه و ناظر به ابعاد مختلف از جمله سه بعد اصلی اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی می‌باشد (Rezaei and Negin Taji, 2015: 70).

توسعه پایدار شهری، یک بحث اصلی در گفتمان جهانی می‌باشد که مسائل شهرنشینی و مدیریت تحت تاثیر قرار داده است (Rashid et al., 2023: 4; Agyemang et al., 2019: 23). توسعه پایدار در وسعت دادن به انتخاب‌های مردم، ارتقاء فراینددهی مردم سالاری مشارکتی و توانایی مردم در تصمیماتی که به زندگی آنها شکل می‌دهد، تاثیر دارد. طی دهه‌های اخیر، بسیاری از سازمان‌ها و نهادهای دخیل در مدیریت و برنامه‌ریزی شهری در سطح جهان بر ترویج نگرش مشارکتی برای تشویق نوعی رهیافت مدیریت و برنامه‌ریزی از پایین به بالا و توانمندسازی محلات به منظور اقدامات توسعه‌ای تأکید داشته‌اند و تصمیم‌گیری و چاره‌اندیشی در زمینه حل مسائل شهری مبتنی بر مشارکت اجتماعات محله‌ای، با هدف تأمین شرایط لازم برای رفاه شهروندان را مدنظر داشته‌اند (Rezazadeh & Selseleh, 2010: 82). در جامعه امروز شهری برای دستیابی به توسعه پایدار شهری، محله بنیادی‌ترین عناصر شهری و حلقه واسط بین مدیریت شهری و شهروندان است. از گذشته‌های دور محله‌های شهرها در شکل‌دهی و سازماندهی امور شهری جایگاه ویژه داشتند. هر محله با ارائه خدمات روزمره مورد نیاز خود و با ایجاد نمادهای محله‌ای و ویژگی‌های خاص موجب می‌شد ساکنان آن نوعی احساس تعلق و نوعی هویت داشته باشند تا جایی که هر شهروند با نام محله‌ای که در آن می‌زیسته شناخته می‌شد. حتی پارادایم برنامه‌ریزی مشارکتی در سطح جهانی، مشارکت معنی‌دار شهروندان را در محیط محلی متمرکز می‌کنند (Törnroth et al., 2022: 14). از اواسط دهه ۱۹۸۰ میلادی تاکنون توجه عمده مدیریت شهری بر ظرفیت‌سازی محلی، تقویت رویکرد نهادی- سازمانی و در نهایت حرکت از نوعی مدیریت متمرکز به مدیریت محلی معطوف شده است. بنابراین لزوم "استفاده از ظرفیت‌های محله‌ای" و "بازتعریف نقش شهروندان و کنشگران مدیریت شهری" در سطح محله‌های شهری و هم چنین شناخت مفهوم "برنامه‌ریزی مشارکتی" و کارکردهای آن در سطح محلی ضروری بوده و به شکل‌گیری و اجرای الگوی جدید از مدیریت شهری در سطح محلات به عنوان مدیریت محله‌محور کمک کرده است (Azimi et al, 2017). اما مسأله اساسی این است که مدیریت شهری در ایران، فاقد الگوی نهادی برنامه‌ریزی شهری مبتنی بر مشارکت شهروندان است (Musai & Razavi Alhashem, 2011). همچنین نظام متمرکز در کشور (برنامه‌ریزی از بالا به پایین) سبب کمتر شدن مشارکت شهروندان در محله‌ها شده است. در برنامه‌ریزی متمرکز شناسایی امکانات و منابع در سطوح بالای برنامه‌ریزی بر اساس اطلاعات در سطوح پایین‌تر انجام می‌گیرد (Masoumi Ashkavari, 2008) و به همین دلیل توجه و تأکید برنامه‌ریزی و مدیریت شهرها، بیش از هر زمان دیگر، بر سطوح محلی (پایین) زندگی شهری معطوف شده است و تقویت و اهمیت این سطوح و حضور انجمن‌ها و نهادهای اجتماعی مدنی در عرصه تصمیم‌گیری با تکیه‌ی بر نقش شهروندان، مورد تأکید بسیاری از صاحب‌نظران قرار گرفته است (Hajipour, 2006: 39).

در این میان شهر زابل در شمال استان سیستان و بلوچستان با جمعیت (۱۳۴۹۵۰ نفر) (سازمان آمار کشور، ۱۳۹۵). با توجه به شرایط خاص استراتژیکی و سیاسی خود در سال‌های اخیر به دلیل انسداد مرز، خشکسالی و در پی آن مهاجرت روستاییان و... موجب شد این شهر روز به روز بر توسعه فیزیکی آن افزوده شده به طوری که در طول یک دهه‌ی گذشته مساحت شهر ۲۰۸۴/۵۲ هکتار به ۲۷۸۶/۸۱ هکتار رسیده است (طرح جامع شهر زابل، ۱۳۹۸). در این میان با پیوستن روستاهای پیرامون شهر به بافت اصلی شهر توسعه افقی شهر محسوس می‌باشد و چندین محله به شهر اضافه شدند. شهر زابل در حال حاضر از ۶ ناحیه و ۲۶ محله تشکیل شده است (همان منبع)، همه این موارد باعث شد تا مدیریت شهری با چالش‌های فراوانی روبرو شوند. لذا با ظرفیت‌سازی در مدیریت شهری و ارتقاء مشارکت شهروندان در امور محله‌ای می‌توان تا حدود زیادی به این مشکلات فائق آمد. برای کاستن از آسیب‌ها و ایجاد محیطی با آسایش خاطر شهروندان، پرداختن به مشارکت در برنامه‌های شهری بسیار مهم است. مسأله‌ی اساسی در این پژوهش نوع نگاه مدیریت مشارکتی در سطح محلات و تاثیر آن بر ابعاد پایداری شهر زابل می‌باشد. مشارکت در مقیاس محلی می‌تواند در کاهش هزینه‌ها نقش اساسی داشته باشد. لذا توجه به پتانسیل‌های مشارکت مردمی در امر مدیریت شهر می‌تواند راهگشای بسیاری از مشکلات باشد زیرا با توجه به پیشینه فرهنگی - اجتماعی مردم سیستان در امر مشارکت می‌توان از این پتانسیل به نحو احسن استفاده کرد. سازمان‌یافتگی مبتنی بر محله محوری در شهر زابل، این امکان را مهیا می‌سازد که تواناسازی و مشارکت اهالی در، ابعاد مختلف، توسعه پایدار (اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و زیست محیطی) را تقویت کرد. لذا تحقیق حاضر

تلاش می‌کند که اثرات مدیریت مشارکتی در ابعاد پایداری در سطح محلات شهر زابل را بررسی کند. لذا پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به این سوالات می‌باشد: آیا بین مدیریت مشارکتی در سطح محلات شهر زابل و ابعاد پایداری (اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست‌محیطی) رابطه معنی‌داری وجود دارد؟ و کدام یک از شاخص‌های توسعه در شهر زابل بیشترین تاثیر را از مدیریت مشارکتی در سطح محلات پذیرفته است؟

با توجه به سوالات پژوهش فرضیات ذیل طراحی شد:

- 0 بین مدیریت مشارکتی در سطح محلات شهر زابل و ابعاد پایداری (اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست‌محیطی) رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.
- 0 به نظر می‌رسد، شاخص‌های کالبدی بیشترین تاثیر را از مدیریت مشارکتی در سطح محلات شهر زابل پذیرفته‌اند.

پیشینه و مبانی نظری تحقیق

از دهه ۱۹۶۰، گسترش شتابان شهرنشینی و تغییر در ماهیت و پیچیدگی بیش از حل مسائل شهری به ویژه در کشورهای در حال توسعه همراه با ارتقای آگاهی‌های عمومی و ناتوانی دولت‌های ملی در رسیدگی به مسائل فزاینده شهری به تدریج بایستگی‌های انکارناپذیر رویکردهای مشارکتی و پایین به بالا مطرح شده است (Fani, 2021)؛ به گونه‌ای که امروزه، تمرکززدایی، تفویض اختیارات، ارتقای مشارکت و حضور آگاهانه و معنادار شهروندان در عرصه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و محیط‌زیستی، یکی از مهمترین دل‌مشغولی‌ها و ضرورت‌های مدیریت و سیاست‌گذاری شهری گشته است (Tavakoli-Nia et al., 2016: 133). امروزه مشارکت اجتماعی به عنوان یک ابزار کلیدی در اجرای پروژه‌های شهری شناخته می‌شود (Miśkowiec, 2023: 1). و به عنوان یکی از اصلی‌ترین پیش شرط‌های حرکت به سوی آینده شهری پایدار تلقی می‌گردد (Tavakoli-Nia et al., 2016: 131). توسعه پایدار فرایند مستلزم خودشکوفایی و توانمندسازی انسانهاست و بایستی دربرگیرنده تمامی اعضای جامعه باشد. پایداری چیزی نیست که به صورت اتفاقی و یا به واسطه سیاست‌های سلطه جویانه بالا به پایین دولت‌ها به دست آید (Redclift, 1992: 24). ریس به نقل از گان مطرح می‌کند، توسعه پایدار، تغییر اجتماعی-اقتصادی مثبتی است که سیستم‌های فرهنگی، اجتماعی، اکولوژیکی و کالبدی جوامع محلی را تحت تاثیر قرار می‌دهد و تحقق موفقیت‌آمیز آن به فرایندهای منسجم مدیریت مشارکتی نیازمند است. لذا بدون حمایت و درگیری فعال و اثرگذار تمامی شهروندان نه پایداری به دست می‌آید و نه پیشرفتی قابل توجه در جهت آن بدست می‌آید. در این خصوص کارلی به نقل از سارکیسون و هوفر (۲۰۰۹) قدم فراتر می‌نهد و مدعی هستند که اجتماعات محلی (قلب)، عامل اصلی پایداری هستند و مشارکت آنها منجر به تدوین هر چه بهتر برنامه‌ها و سیاست‌های توسعه و دستیابی به اهداف می‌گردد (Sarkissian and Hofer, 2009: 191). نتایج بسیاری از پژوهش‌ها در خصوص اجتماع محلی پایدار حاکی از آن است که رویکرد همیارانه برای نیل به محله پایدار حیاتی بوده و بر اهمیت مشارکت تأکید می‌کنند (Conroy and Berke, 2004: 1384). Innes and Booher, 2001: 175). در مجموع می‌توان گفت مشارکت پویا، فعالانه و اثرگذار ضرورت اجتناب‌ناپذیر نیل به اجتماعات محلی پایدار بوده و منجر به تحقق‌پذیری بالای طرح‌ها و برنامه‌ها، تدوین راه‌حل‌های کارآمدتر، ارتقای مهارت‌ها و دانش شهروندان برای حل مسائل، توانمندسازی و ظرفیت‌سازی، شکل‌گیری شبکه‌های اجتماعی، ارتقای سرمایه و همبستگی اجتماعی، جلوگیری از فساد و شفافیت، افزایش اعتماد به سازمان‌ها و نهادهای دولتی و در نهایت ارتقای عملکرد مدیریت شهری و کیفیت زندگی شهروندان می‌گردد (Tavakoli-Nia et al., 2016).

در باب موضوع مورد بررسی مطالعاتی صورت گرفته است که در ذیل به تعدادی از آنها اشاره خواهد شد: کارمزدی (۱۴۰۱)، در مقاله‌ای به برنامه ریزی و مدیریت مشارکتی اکوتوریسم و تاثیرگذاری آن در توسعه منطقه آزاد اروند (جزیره مینو) در چشم انداز ۱۴۰۴، پرداخته است. مهمترین یافته این مقاله حاکی از آن است که استفاده از مزیت گردشگری طبیعی در توسعه پایدار در منطقه آزاد تجاری اروند، ضمن حفظ منابع طبیعی و محیط زیست موجب اشتغال‌زایی و توزیع متناسب درآمد، کاهش مهاجرت و احیای هویت بومی و در نهایت توسعه محلی می‌گردد، از این رهگذر مشارکت محلی در حفظ اکوتوریسم جزیره مین و به عنوان رهیافتی جهت تحقق‌پذیری این توسعه به شمار می‌آید. داودی و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی به بررسی نقش مدیریتی محله‌محور در پایداری اقتصادی-اجتماعی شهر زابل، پرداخته‌اند. نتایج نشان از وضعیت نامناسب شاخص‌های مدیریت مشارکتی در شهر زابل بود. جمالی حاجی حسن سفلی و نعمت‌اللهی بناب (۱۴۰۰)، در پژوهشی به بررسی و ارزیابی نقش شهروندان و مشارکت اجتماعی آنان در دستیابی به اهداف توسعه پایدار در شهر تبریز، پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بر اساس آزمون‌های استفاده شده بین مشارکت شهروندان و توسعه پایدار شهری رابطه معناداری وجود دارد. نتایج نشان داد: مشارکت شهروندان در توسعه پایدار شهری در شهر تبریز وضعیت متوسط برخوردار است، بین مشارکت شهروندان و توسعه پایدار شهری رابطه معناداری وجود دارد و ارتقای پایگاه اجتماعی - اقتصادی شهروندان تا حد زیاد در میزان علاقه‌مندی شهروندان به مشارکت در توسعه

پایدار شهری موثر می‌باشد. آشناور و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی به نقش و جایگاه مدیریت مشارکتی در توسعه و عمران شهری، پرداخته‌اند. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که رابطه مدیریت مشارکتی و توسعه و عمران شهری رابطه‌ای مستقیم بوده که می‌تواند باعث بهبود توسعه و عمران شهری گردد. پوراحمد و همکاران (۱۳۹۷)، در مقاله‌ای با عنوان "تبیین نقش مدیریت محله‌ای بر پایداری اجتماعی شهر تهران از طریق سرمایه‌های اجتماعی ارتباط دهنده شهری"، نشان دادند که مدیریت محله‌ای بر سرمایه اجتماعی تاثیر معناداری دارد. مولایی و همکاران (۱۳۹۷)، در مقاله‌ای به بررسی، عملکرد مدیریت مشارکتی در برنامه‌ریزی جهت توسعه شهر تهران، پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که تمرکززدایی مدیریت شهری تهران توانسته است با ادغام مدل‌ها رتبه اول را بین معیارها مورد ارزیابی به دست آورد. از معیارها دیگر که در رتبه دوم قرار دارد تقسیم وظایف برنامه‌ریزی میان سطوح مختلف مدیریت و تصمیم‌گیری می‌باشد و تحقق برنامه‌ریزی از پایین به بالا، تقویت سازمان‌های غیر دولتی و مشارکت بخش خصوصی و مردمی و... در رتبه‌های آخر قرار داد. تونراس و همکاران^۱ (۲۰۲۲)، در پژوهشی با عنوان "طراحی آرمان شهری مشارکتی: چارچوبی روش‌شناختی برای تخیل مشترک شهروندان از آینده‌های فضایی شهری"، به بررسی شیوه‌های مشارکت در شهرهای آینده پرداخته‌اند. نتایج نشان داد از طریق یک چارچوب مشارکتی چهار مرحله‌ای: ۱- تجربه فضا، ۲- ترسیم آرمان شهرها، ۳- اشتراک‌گذاری آرمان شهرها و ۴- تحلیل مشارکتی، طراحی آرمان شهری مشارکتی با امکان مشارکت شهروندان را به صورت گسترده در فرآیندهای توسعه شهری فراهم می‌گردد. سئو^۲ (۲۰۲۲)، در پژوهشی با عنوان "ایجاد دانش مشترک در زمینه برنامه‌ریزی شهری: برنامه ریزی مشارکتی برای مسکن اجتماعی انتقالی در هنگ کنگ" نشان داد که ایجاد دانش مشارکتی در برنامه‌ریزی تا حد زیادی تحت تاثیر برنامه‌ریزی مشارکتی در شهر قرار دارد. وانا و همکاران^۳ (۲۰۲۱)، در پژوهشی به بررسی پیشرفت زیرساخت سبز شهری از طریق برنامه‌ریزی یکپارچه مشارکتی در اسلوواکی پرداخته‌اند. نتایج نشان داد مدیران محلی می‌توانند با به کارگیری شیوه‌های مشارکتی مبتنی بر طبیعت، تعامل با ذینفعان و ترویج رویکردهای کاربردی، فرآیندهای برنامه‌ریزی مهمی را آغاز کنند و این برنامه‌ریزی می‌تواند به توسعه فضای سبز پایدار در اسلوواکی بی‌انجامد. ایکیانج و همکاران^۴ (۲۰۲۰)، در پژوهشی به ارزیابی وضعیت مشارکت جامعه برای تصمیم‌گیری مشارکتی در توسعه شهری پرداخته‌اند. اطلاعات این پژوهش مقالات نشریات نمایه‌شده را از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰ را شامل می‌شود. لذا پس از یک فرآیند فیلتر سیستماتیک، در مجموع ۶۳ مورد از ۱۳۲۴ مشارکت پژوهشی برای تجزیه و تحلیل عمیق در نظر گرفته شده است. این مطالعه ۴۸ مانع و چالش را در مورد موانع موجود برای مشارکت جامعه و فرآیندهای تصمیم‌گیری ارائه داد. از میان آنها، فقدان دانش و آگاهی جوامع، فقدان مشارکت معنادار جامعه و اهداف و هدف مشارکت جامعه به عنوان مهم‌ترین محدودیت‌ها شناسایی شدند. این مطالعه نشان داد که این موانع به طور بالقوه می‌توانند از طریق تغییر نگرش و ظرفیت‌سازی جامعه و متخصصان، سرمایه‌گذاری در مشارکت جامعه و تغییرات در فرآیندها و سیاست‌های مشارکت ذینفعان غلبه کنند. لیا و همکاران^۵ (۲۰۲۰)، در مقاله‌ای به بررسی مشارکت جامعه در مدیریت میراث شهری در چین پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که مدیریت میراث شهری چین نیاز به افزایش آگاهی و تمایل عمومی و همچنین دادن مسئولیت و قدرت بیشتر به ساکنان برای مقابله با چالش‌های سریع شهرنشینی دارد، اما در حال حاضر، میزان مشارکت کم است. پیننگر^۶ (۲۰۱۲)، در طرح پژوهشی خود به بررسی، برنامه‌ریزی محله‌ای و مدیریت شهری، پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که توسعه و مفاهیم طراحی، عناصر تشکیل دهنده و توسعه شهری ایده‌آل و نقش واحد محله به عنوان یک وسیله از سازمان فیزیکی و اجتماعی را چارچوبی ایده‌آل برای بهبود دموکراسی محلی و مشارکت در فرایند برنامه‌ریزی مشارکتی محله‌مدار معرفی کرده است. پارکر^۷ (۲۰۰۳)، در کتاب خود با عنوان نظریه شهری و تجربه شهری به بررسی، رویکرد محله محوری، نوعی توسعه شهری نوشتی، پرداخته است. نتایج نشان داد که روح مشارکت شهری جدید در فضاهای شهری خرد محله‌ای، بیشتر نمایان می‌شود؛ آنچه می‌توان از آن تعبیر به مشارکت شهری محله‌مدار کرد.

بر اساس جمع‌بندی مبانی نظری و یافته‌های پژوهش‌های انجام شده، می‌توان به یک نتیجه‌گیری کلی دست یافت و اثرات مدیریت مشارکتی بر ابعاد پایداری در سطح محلات شهر زابل، را به خوبی به تصویر کشید. لذا این استدلال در چهارچوب مدل مفهومی تحقیق با توجه به ساختار روابط موجود بین متغیرها مطابق شکل (۱) ارائه شده است.

1 - Törnroth et al

2 - Seo

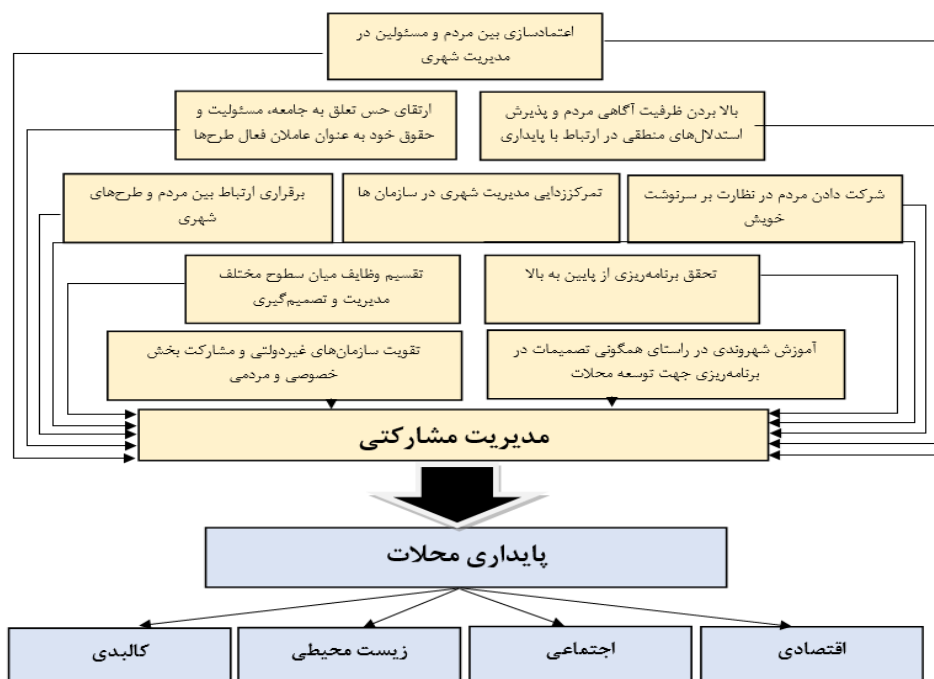
3 - Vaño et al

4 - Geekiyanage et al

5 - Lia et al

6 - Pinnegar

7 - Parker

شکل ۱- مدل مفهومی تحقیق (منبع: نتایج تحقیق، ۱۴۰۲)

مواد و روش تحقیق

این تحقیق به لحاظ هدف کاربردی و از نظر ماهیت و روش تحقیق کمی و پیمایشی است. داده‌های مورد نیاز تحقیق با روش اسنادی- پرسشنامه‌ای گردآوری شد. در این پژوهش از ۲ نوع جامعه آماری استفاده شد. الف) شهروندان ساکن در شهر زابل به عنوان جامعه نمونه (۱۳۴۵۹۰ نفر) که حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۳ نفر تعیین شد. ب) جامعه آماری، متخصصان که بر اساس نمونه‌گیری هدفمند تعدد ۲۰ نفر (اساتید دانشگاه (۸ نفر)، مدیران شهری (۱۲ نفر) به عنوان نمونه آماری انتخاب شد. شاخص‌های تحقیق بر اساس مطالعه مبانی نظری و پیشینه تحقیق جمع‌آوری شد و متناسب با منطقه مورد مطالعه تعدادی از شاخص‌ها حذف شد و در قالب پرسشنامه اول (مدیریت مشارکتی) و پرسشنامه پایداری (کالبدی، زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی) نیز منعکس شد. (جدول ۱ و ۲). پاسخ‌دهندگان در پرسشنامه‌ها شامل (خانوارهای ساکن در شهر زابل، و اساتید دانشگاه و مدیران شهری)، می‌باشند. روایی صوری پرسشنامه توسط متخصصان تایید شد و به منظور تعیین پایایی پرسشنامه‌ها از آماره آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار (۰/۸۱) برای پرسشنامه مدیریت مشارکتی، مقدار (۰/۷۸) برای پرسشنامه توسعه اقتصادی، مقدار (۰/۷۵) برای پرسشنامه اجتماعی، مقدار (۰/۷۴) برای پرسشنامه کالبدی و مقدار (۰/۶۸) برای پرسشنامه زیست‌محیطی به دست آمد. نتایج آلفای کرونباخ برای پرسشنامه‌ها نشان‌دهنده پایایی قابل قبول است. تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار SPSS و مدل‌های (EDAS and F-AHP) استفاده شد.

جدول ۱. ابعاد و گویه‌های مدیریت مشارکتی

بعد	شاخص	منبع
مدیریت مشارکتی	آموزش شهروندی در راستای همگونی تصمیمات در برنامه‌ریزی جهت توسعه محلات	(حاجی پور، ۱۳۸۵، جعفری و دشتی رحمت آبادی (۱۴۰۱)، موسی کاظمی و الماسی (۱۳۹۸)، سواری و اسکندری دامنه (۱۳۹۸)، مولایی و همکاران (۱۳۹۷)، علالدینی و پورمیرغفاری (۱۳۹۷)، سئو (۲۰۲۲)، ایکیانج و همکاران (۲۰۲۰)).
	تقویت سازمان‌های غیردولتی و مشارکت بخش خصوصی و مردمی	
	تحقق برنامه‌ریزی از پایین به بالا	
	تقسیم وظایف برنامه‌ریزی میان سطوح مختلف مدیریت و تصمیم‌گیری	
	شرکت دادن مردم در نظارت بر سرنوشت خویش	
	تمرکززدایی مدیریت شهری	
	برقراری ارتباط بین مردم و طرح‌های شهری، کاهش هزینه و زمان اجرای طرح‌ها	
	ارتقای حس تعلق به جامعه، مسئولیت و حقوق خود به عنوان عاملان فعال طرح‌ها	

جدول ۲. ابعاد و گویه‌های پایداری محله‌ای

منبع	شاخص	معیار
	بعد کالبدی	
(مولایی و همکاران (۱۳۹۷)، آشناور و همکاران (۱۴۰۰)، وانا و همکاران (۲۰۲۱)، ایکیانج و همکاران (۲۰۲۰)، لیا و همکاران (۲۰۲۰)، کادکا و همکاران (۲۰۱۸)، بادو و بادینیو (۲۰۱۸))	رضایتمندی از تغییرات فیزیکی در محله در جهت افزایش کیفیت زندگی و آرامش ساکنان	پویایی و سرزندگی
	میزان بهبود وضعیت محله بر اساس تغییرات فیزیکی در محله (تخریب‌ها و نوسازی‌ها)	
	میزان پاسخگویی مرکز محله به نیازهای ساکنان	تنوع
	تنوع در انتخاب مسکن بر اساس درآمد	
	تنوع مسکن بر اساس ساختار جمعیتی-اجتماعی، فرهنگی	
	تنوع در ارائه خدمات برای گروه‌های مختلف اجتماعی	
	سهولت پیدا کردن نشانی و آدرس	خوانایی
	شناخت مرزهای محله و عناصر و نشانه‌های شاخص آن	
	دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی	دسترسی و خدمات
	دسترسی به مراکز خرید	
	دسترسی به خدمات آموزشی-فرهنگی	
	دسترسی به خدمات بهداشتی-درمانی	
	دسترسی به خدمات ورزشی-تفریحی	
	کیفیت آسفالت معابر و روشنایی آنها	
منبع	بعد زیست محیطی	
(مولایی و همکاران (۱۳۹۷)، وانا و همکاران (۲۰۲۱)، ایکیانج و همکاران (۲۰۲۰)، لیا و همکاران (۲۰۲۰)، کادکا و همکاران ^۱ (۲۰۱۸)، بادو و بادینیو ^۲ (۲۰۱۸)، فریستون ^۳ (۲۰۰۰))	رضایت از جمع‌آوری زباله	نظارت و پسماند
	نظارت کوچه و خیابان و مجاری آب	
	جداسازی پسماند خشک و تر در محلات	
	ارتقای روش‌های جمع‌آوری زباله و فاضلاب	
	رضایت از میزان سروصدای محله	آلودگی
	زیبایی ساختمان‌ها و دیوارها	
	نحوه قرارگیری مبلمان مناسب شهری	
	آلودگی هوا و وجود بوی بد	
	آلودگی آب	
	میزان تراکم جمعیتی و ساختمانی	ظرفیت قابل تحمل محله
	توان محله در ارائه خدمات محله‌ای	
	پاسخگویی به وضعیت شبکه آب و برق و شبکه ارتباطی	
	پاسخگویی به شبکه دفع فاضلاب و آبهای سطحی	
	رضایت از کفایت و پاسخگویی ویژگی‌های طبیعی محله همچون درخت، فضاهای سبز و ساز و شبکه راه سبز	فضای سبز و باز
	میزان استفاده از کشت درختان سایه در محله	
منبع	بعد اجتماعی	
(مولایی و همکاران (۱۳۹۷)، پوراحمد و همکاران (۱۳۹۷)، وانا و همکاران (۲۰۲۱)، ایکیانج و همکاران (۲۰۲۰)، لیا و همکاران (۲۰۲۰)، کادکا و همکاران (۲۰۱۸)، بادو و بادینیو (۲۰۱۸)، فریستون (۲۰۰۰))	قدمت محله	هویت
	وجود ساختمان‌ها و عناصر شاخص	
	تغییرات گوناگون کالبدی و اجتماعی	
	ایمنی تردد عابر پیاده	ایمنی و امنیت
	ایمنی مکان‌های حادثه‌خیز ترافیکی	
	امنیت تردد کودکان	
	امنیت تردد بانوان	
	امنیت تردد در ساعات پایانی شب	

۱- Khadka et al

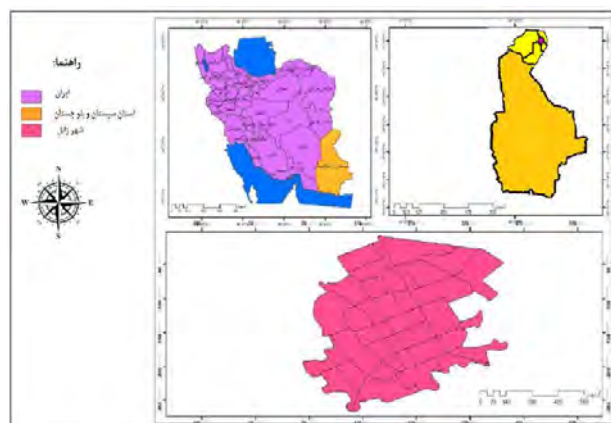
۲ Bado and Bationo

۳ Freestone

	امنیت در فضاهای تاریک و بی‌دفاع در محله	سرزندگی
	کاهش بزهکاری در محله	
	وجود فضاهای عمومی جهت تعاملات اجتماعی ساکنین	
	وجود فضا برای برگزاری مراسمات مذهبی و اعیاد	
	وجود فضا برای پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری و بازی کودکان	
	وجود فضاهایی برای تفریح و گذراندن اوقات فراغت	
	برگزاری برنامه‌های فرهنگی-هنری-ورزشی	
	حضورپذیری بالای گروه‌های مختلف سنی و جنسی در محلات	
	داشتن علاقه و احساس به محله	تعلق خاطر
	میزان تمایل به ماندگاری در محلات و عدم ترک از محلات	
	احساس عضویت و مسئولیت در محلات	
	شناختن همسایگان	سرمایه اجتماعی
	مراودات اجتماعی با همسایگان و اهالی محله و شرکت در مراسمات غم و شادی آنها	
	اعتماد به هم محله‌ای (قرض دادن پول، سپردن کلید منزل خود به آنها موقع سفر)	
	اعتماد مردم به مسئولان و مدیران شهری	
	اعتماد مردم به هیئت امناء، مساجد محله	
	عضویت در گروه‌ها و انجمن‌های محلی	
	تمایل به شرکت در انتخابات شورای شهر	
	مشارکت در نوسازی و تجمیع خانه‌های خود در بافت فرسوده	
	مشارکت در برگزاری مراسم و فعالیت‌های اجتماعی و مذهبی	
	مشارکت در حل مشکلات محله	
	انسجام اجتماعی بین ساکنین در محلات	
بعد اقتصادی		اشتغال
منبع	میزان احساس امنیت شغلی	
	وجود برنامه‌های اشتغال در محله	
	وجود فعالیت‌های خانگی	
	راه‌اندازی کارگاه تولید (کارآفرینی)	
	افزایش فرصت‌های شغلی برای جوانان	
	تناسب فعالیت با نوع نیاز ساکنان	نظام فعالیت‌ها
	آینده اقتصادی محله از نظر مردم و کسبه و مغازه‌داران	
	توزیع مکانی مناسب فعالیت‌های اقتصادی در محله	
	تنوع منابع درآمدی در بخش صنعت	درآمد
	تنوع منابع درآمدی در بخش خدمات	
	خوداتکایی از لحاظ مالی در محله	
	افزایش قدرت خرید	

محدوده مورد مطالعه

شهر زابل در شمال استان سیستان و بلوچستان در عرض جغرافیایی ۳۱ درجه و ۳ دقیقه شمالی و طول ۶۱ درجه و ۲۹ دقیقه شرقی واقع شده است. این شهر در جلگه‌ای وسیع و هموار واقع شده که اطراف آن را نیز اراضی مسطحی فرا گرفته است. شهر زابل مرکز شهرستان بوده و به عنوان مرکز درجه یک خدماتی شهرستان نیز شناخته می‌شود. به لحاظ موقعیت طبیعی نیز اراضی دشتی زابل ما بین ارتفاعات منفرد و پراکنده تفتان در جنوب، کوه خواجه در غرب و رشته کوه‌های هندوکش افغانستان در شرق استقرار یافته است (طرح جامع شهر زابل، ۱۳۹۸).

شکل ۲- موقعیت منطقه مورد مطالعه در کشور و استان (ترسیم: نگارندگان، ۱۴۰۲)

بحث و ارائه یافته‌ها

بررسی وضعیت مدیریت مشارکتی در شهر زابل

در این قسمت از پژوهش به منظور بررسی وضعیت مدیریت مشارکتی در سطح محلات شهر زابل از آزمون ضریب تغییرات استفاده شد. جدول (۳). همچنین قابل ذکر است، پاسخ‌دهندگان در جدول مطرح شده، ساکنین محلی شهر زابل می‌باشند، در این راستا به منظور پاسخ به هر یک از سؤالات، پژوهشگر در صورت لزوم مبنای مفهومی عبارات و نوع مسئله را در پرسشنامه مشخص کرده است.

جدول ۳. وضعیت مدیریت مشارکتی در شهر زابل

درصد سطوح مدیریت مشارکتی					تغییرات	میانگین	انحراف معیار	گویه
بسیار پایین (۱)	پایین (۲)	متوسط (۳)	بالا (۴)	بسیار بالا (۵)				
۳۳/۸۲	۲۹/۹۵	۲۴/۵۲	۹/۸	۱/۹۷	۰/۱۳۲	۱۴/۴۲	۱/۷۴۱	آموزش شهروندی در راستای همگونی تصمیمات در برنامه-ریزی جهت توسعه محلات زابل
۳۰/۸۷	۳۸/۰۲	۲۴	۶/۱۲	۰	۰/۱۲۱	۱۴/۷۵	۱/۴۵۶	تقویت سازمان‌های غیردولتی و مشارکت بخش خصوصی و مردمی
۲۷/۹۵	۳۵/۳	۳۵/۳	۸/۰۷	۱/۷۲	۰/۱۴۵	۱۴/۱۱	۱/۳۷۰	تحقق برنامه‌ریزی از پایین به بالا
۲۴/۰۵	۲۹/۹۲	۳۲/۳۵	۹/۸	۳/۹۲	۰/۱۴۳	۱۴/۳۱	۱/۵۰۲	تقسیم وظایف میان سطوح مختلف مدیریت و تصمیم‌گیری
۳۰/۸۷	۳۰/۹۲	۳۳/۳۲	۶/۶	۰/۵	۰/۱۳۸	۱۴/۵۰	۱/۵۴۴	شرکت دادن مردم در نظارت بر سرنوشت خویش
۲۶/۹۶	۳۱/۱۳	۱۹/۹۷	۱۷/۲۸	۴/۶۶	۰/۱۲۰	۱۳/۳۳	۱/۳۴۵	تمرکززدایی مدیریت شهری در سازمان‌ها
۴۶/۰۸	۳۱/۹۵	۳۰/۳۰	۱۰/۵۴	۰/۶۵	۰/۱۱۱	۱۰/۴۴	۱/۲۴۱	برقراری ارتباط بین مردم و طرح‌های شهری
۱۳/۷۳	۴۱/۸۶	۲۵/۶۳	۸/۱۳	۰/۶۶	۰/۱۰۳	۱۰/۴۴	۱/۴۵۱	ارتقای حس تعلق به جامعه، مسئولیت و حقوق خود به عنوان عاملان فعال طرح‌ها
۲۴/۱۲	۲۳/۵۲	۳۷/۲۸	۱۸/۰۴	۳/۳۴	۰/۱۰۱	۹/۴۴۳	۱/۳۳۲	اعتماد سازی بین مردم و مسئولین در مدیریت شهری
۲۳/۰۵	۲۱/۰۷	۳۷/۷۵	۱۴/۲	۳/۹۲	۰/۰۹۳	۷/۳۳۲	۱/۱۳۱	بالا بردن ظرفیت آگاهی مردم و پذیرش استدلال‌های منطقی در ارتباط با پایداری محلات

منبع: نتایج تحقیق، ۱۴۰۲

بر اساس جدول (۳)، می‌توان بیان داشت، که مدیریت مشارکتی در تمامی گویه‌های مطرح شده، مرتبه‌های متوسط رو به پایین، درصد بیشتری را به خود اختصاص داده است، و این درصدها مقدار زیادی از کل درصدها را به خود اختصاص داده است، در واقع، نتایج گویای وضعیت نامناسب مدیریت مشارکتی در شهر زابل بود.

بررسی میزان اثرات مدیریت مشارکتی در سطح محلات شهر زابل بر ابعاد پایداری (اقتصادی، اجتماعی، کالبدی، زیست-محیطی)

به منظور ارتباط بین مدیریت مشارکتی و پایداری محلات شهر زابل از آزمون کای اسکور استفاده شد. دلیل استفاده از این آزمون بررسی شدت ارتباط بین دو متغیر است. جامعه نمونه (پاسخ‌دهندگان)، ساکنین محلی شهر زابل بودند. در این راستا، در مطالعه همبستگی بین پایداری

اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی با مدیریت مشارکتی در سطح محلات شهر زابل، بررسی مقادیر آزمون نشان داد که بین تمامی متغیرهای وابسته با مدیریت مشارکتی رابطه مثبت و معنی داری در سطح اطمینان ۹۹ درصد وجود دارد. وجود همبستگی قوی بین مولفه‌های پایداری (اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی) با مدیریت مشارکتی در سطح محلات نشان می‌دهد در صورتی که مدیریت مشارکتی در سطح محلات شهر زابل قوی شود، به همان مقدار محلات شهر زابل به مرز پایداری اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی نزدیک خواهند شد و به عبارتی با مدیریت مشارکتی رابطه مثبت و معنی داری دارند.

جدول ۴. نتایج تحلیل همبستگی بین پایداری زیست محیطی و مدیریت مشارکتی در سطح محلات

Asymp.sig. (2-sided)	Value	متغیر مستقل	پایداری زیست محیطی
۰/۰۳۲	۱۰/۵۶۷	مدیریت مشارکتی	رضایت از جمع آوری زباله
۰/۰۳۱	۱۰/۴۳۲		نظارت کوچه و خیابان و مجاری آب
۰/۰۲۱	۱۰/۴۳۱		جداسازی پسماند خشک و تر در محلات
۰/۰۳۳	۱۰/۴۲۱		ارتقای روش‌های جمع آوری زباله و فاضلاب
۰/۰۳۲	۱۰/۴۳۲		رضایت از میزان سروصدای محله
۰/۰۳۰	۱۰/۴۴۶		زیبایی ساختمان‌ها و دیوارها
۰/۰۳۰	۱۰/۶۵۴		نحوه قرارگیری مبلمان مناسب شهری
۰/۰۳۳	۱۰/۴۴۵		آلودگی هوا و وجود بوی بد
۰/۰۲۱	۱۱/۴۶۲		آلودگی آب
۰/۰۳۱	۱۰/۳۳۴		میزان تراکم جمعیتی و ساختمانی
۰/۰۳۰	۱۰/۲۳۱		توان محله در ارائه خدمات محله‌ای
۰/۰۳۳	۱۰/۴۵۳		پاسخگویی به وضعیت شبکه آب و برق و شبکه ارتباطی
۰/۰۲۱	۱۱/۴۵۳		پاسخگویی به شبکه دفع فاضلاب و آبهای سطحی
۰/۰۳۵	۱۰/۴۴۳		رضایت از کفایت و پاسخگویی ویژگی‌های طبیعی محله همچون درخت، فضاهای سبز و ساز و شبکه راه سبز
۰/۰۳۳	۱۰/۴۶۵		میزان استفاده از کشت درختان سایه در محله

منبع: نتایج تحقیق، ۱۴۰۲

همانطور که در جدول (۴)، ملاحظه شد، آزمون کای اسکور نشان می‌دهد، همه گویه‌های مطرح شده در سطح ۰/۰۵ معنی دار هستند، به دلیل آنکه sig به دست آمده از عدد ۰/۰۵ کوچکتر است، به این ترتیب می‌توان نتیجه گرفت که بین مدیریت مشارکتی و پایداری زیست محیطی رابطه معنی دار وجود دارد، ولی این آزمون شدت رابطه را مشخص نمی‌کند، بنابراین به منظور پی بردن شدت رابطه بین دو متغیر از آزمون Cramers V استفاده شد.

جدول ۵. شدت رابطه بین مدیریت مشارکتی و پایداری زیست محیطی

Approx. sig	Value	متغیر وابسته	متغیر مستقل
۰/۰۰۳	۰/۵۶۴	پایداری زیست محیطی	مدیریت مشارکتی

منبع: نتایج تحقیق، ۱۴۰۲

جدول (۵)، نتایج آزمون Cramers V را نشان می‌دهد. مقدار عددی این آماره ۰/۵۶۴، می‌باشد که در سطح ۰/۰۵ معنی دار است. چون مقدار عددی این آماره بالا است، می‌توان نتیجه گرفت که شدت رابطه بین دو متغیر مدیریت مشارکتی و پایداری زیست محیطی بالا است.

جدول ۶. نتایج تحلیل همبستگی بین پایداری کالبدی و مدیریت مشارکتی در سطح محلات

Asymp.sig. (2-sided)	Value	متغیر مستقل	پایداری کالبدی
۰/۰۳۴	۱۰/۴۳۱		رضایتمندی از تغییرات فیزیکی در محله در جهت افزایش کیفیت زندگی و آرامش ساکنان
۰/۰۳۳	۱۰/۳۳۱		میزان بهبود وضعیت محله بر اساس تغییرات فیزیکی در محله (تخریب‌ها و نوسازی‌ها)
۰/۰۳۱	۱۱/۳۴۱		میزان پاسخگویی مرکز محله به نیازهای ساکنان

۰/۰۳۴	۱۱/۴۴۳	مدیریت مشارکتی	تنوع در انتخاب مسکن بر اساس درآمد
۰/۰۳۵	۱۰/۳۳۳		تنوع مسکن بر اساس ساختار جمعیتی-اجتماعی، فرهنگی
۰/۰۳۳	۱۰/۳۴۱		تنوع در ارائه خدمات برای گروه‌های مختلف اجتماعی
۰/۰۳۶	۱۰/۴۵۶		سهولت پیدا کردن نشانی و آدرس
۰/۰۳۳	۱۰/۴۸۷		شناخت مرزهای محله و عناصر و نشانه‌های شاخص آن
۰/۰۳۸	۱۰/۵۵۴		دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی
۰/۰۳۵	۱۰/۴۴۳		دسترسی به مراکز خرید
۰/۰۳۸	۱۱/۴۷۸		دسترسی به خدمات آموزشی-فرهنگی
۰/۰۳۳	۱۰/۳۳۸		دسترسی به خدمات بهداشتی-درمانی
۰/۰۳۸	۱۰/۳۳۴		دسترسی به خدمات ورزشی-تفریحی
۰/۰۳۴	۱۰/۳۱۲		کیفیت اسفالت معابر و روشنایی آنها

منبع: نتایج تحقیق، ۱۴۰۲

جدول (۶): آزمون کای اسکور (اسکور) نشان می‌دهد، همه گویه‌های مطرح شده در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار هستند، به دلیل آنکه sig به دست آمده از عدد ۰/۰۵ کوچکتر است، به این ترتیب می‌توان نتیجه گرفت که بین مدیریت مشارکتی و پایداری کالبدی رابطه معنی‌دار وجود دارد، ولی این آزمون شدت رابطه را مشخص نمی‌کند، بنابراین به منظور پی بردن شدت رابطه بین دو متغیر از آزمون Cramers V استفاده شد.

جدول ۷. شدت رابطه بین مدیریت مشارکتی و پایداری کالبدی

متغیر وابسته	متغیر مستقل	Value	Approx. sig
پایداری کالبدی	مدیریت مشارکتی	۰/۵۸۹	۰/۰۰۳

منبع: نتایج تحقیق، ۱۴۰۲

جدول (۷)، نتایج آزمون Cramers V را نشان می‌دهد. مقدار عددی این آماره ۰/۵۸۹، می‌باشد که در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار است. چون مقدار عددی این آماره بالا است، می‌توان نتیجه گرفت که شدت رابطه بین دو متغیر مدیریت مشارکتی و پایداری کالبدی بالا است.

جدول ۸. نتایج تحلیل همبستگی بین پایداری اجتماعی و مدیریت مشارکتی در سطح محلات

Asymp.sig. (2-sided)	Value	متغیر مستقل	پایداری اجتماعی
۰/۰۳۴	۱۰/۳۴۱	مدیریت مشارکتی	قدمت محله
۰/۰۳۳	۱۰/۴۴۳		وجود ساختمان‌ها و عناصر شاخص
۰/۰۳۰	۱۰/۵۱۲		تغییرات گوناگون کالبدی و اجتماعی
۰/۰۳۵	۱۰/۴۳۱		ایمنی تردد عابر پیاده
۰/۰۳۱	۱۰/۴۴۳		ایمنی مکان‌های حادثه‌خیز ترافیکی
۰/۰۲۸	۱۰/۵۱۹		امنیت تردد کودکان
۰/۰۳۳	۱۰/۳۳۲		امنیت تردد بانوان
۰/۰۳۵	۱۰/۴۴۲		امنیت تردد در ساعات پایانی شب
۰/۰۳۱	۱۱/۴۴۱		امنیت در فضاهای تاریک و بی‌دفاع در محله
۰/۰۳۳	۱۰/۳۴۱		کاهش بزهکاری در محله
۰/۰۳۵	۱۰/۳۶۵		وجود فضاهای عمومی جهت تعاملات اجتماعی ساکنین
۰/۰۳۴	۱۰/۳۳۱		وجود فضا برای برگزاری مراسم مذهبی و اعیاد
۰/۰۳۷	۱۰/۴۴۳		وجود فضا برای پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری و بازی کودکان
۰/۰۳۳	۱۰/۴۵۱		وجود فضاهایی برای تفریح و گذراندن اوقات فراغت
۰/۰۳۳	۱۰/۴۱۲		برگزاری برنامه‌های فرهنگی-هنری-ورزشی
۰/۰۳۴	۱۰/۵۵۶		حضورپذیری بالای گروه‌های مختلف سنی و جنسی در محلات
۰/۰۳۳	۱۰/۴۳۱		داشتن علاقه و احساس به محله
۰/۰۲۱	۱۱/۳۴۱		میزان تمایل به ماندگاری در محلات و عدم ترک از محلات
۰/۰۳۵	۱۰/۳۵۱		احساس عضویت و مسئولیت در محلات
۰/۰۳۳	۱۰/۴۱۵		شناختن همسایگان
۰/۰۳۷	۱۰/۵۵۱		مراودات اجتماعی با همسایگان و اهالی محله و شرکت در مراسم غم و شادی آنها
۰/۰۳۴	۱۰/۳۳۱		اعتماد به هم محله‌ای (قرض دادن پول، سپردن کلید منزل خود به آنها موقع سفر)
۰/۰۳۶	۱۰/۳۴۱		اعتماد مردم به مسئولان و مدیران شهری

Asymp.sig. (2-sided)	Value	متغیر مستقل	پایداری اجتماعی
۰/۰۳۳	۱۰/۴۱۱		اعتماد مردم به هیئت امناء، مساجد محله
۰/۰۳۱	۱۰/۳۲۱		عضویت در گروه‌ها و انجمن‌های محلی
۰/۰۳۶	۱۰/۳۳۴		تمایل به شرکت در انتخابات شورای شهر
۰/۰۳۴	۱۰/۳۵۶		مشارکت در نوسازی و ترمیم خانه‌های خود در بافت فرسوده
۰/۰۳۳	۱۰/۴۳۲		مشارکت در برگزاری مراسم و فعالیت‌های اجتماعی و مذهبی
۰/۰۳۱	۱۰/۳۳۴		مشارکت در حل مشکلات محله
۰/۰۳۳	۱۰/۴۴۳		انسجام اجتماعی بین ساکنین در محلات

منبع: نتایج تحقیق، ۱۴۰۲

جدول (۸)؛ آزمون کای اسکور (اسکور) نشان داد، همه گویه‌های مطرح شده در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار هستند، به دلیل آنکه sig به دست آمده از عدد ۰/۰۵ کوچکتر است، به این ترتیب می‌توان نتیجه گرفت که بین مدیریت مشارکتی و پایداری اجتماعی رابطه معنی‌دار وجود دارد، ولی این آزمون شدت رابطه را مشخص نمی‌کند، بنابراین به منظور پی بردن شدت رابطه بین دو متغیر از آزمون Cramers V استفاده شد.

جدول ۹. شدت رابطه بین مدیریت مشارکتی و پایداری اجتماعی

متغیر وابسته	متغیر مستقل	Value	Approx. sig
پایداری اجتماعی	مدیریت مشارکتی	۰/۶۰۲	۰/۰۰۳

منبع: نتایج تحقیق، ۱۴۰۲

جدول (۹)، نتایج آزمون Cramers V را نشان می‌دهد. مقدار عددی این آماره ۰/۶۰۲، می‌باشد که در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار است. چون مقدار عددی این آماره بالا است، می‌توان نتیجه گرفت که شدت رابطه بین دو متغیر مدیریت مشارکتی و پایداری اجتماعی بالا است.

جدول ۱۰. نتایج تحلیل همبستگی بین پایداری اقتصادی و مدیریت مشارکتی در سطح محلات

Asymp.sig. (2-sided)	Value	متغیر مستقل	پایداری اقتصادی
۰/۰۲۰	۱۱/۳۱۱	مدیریت مشارکتی	میزان احساس امنیت شغلی
۰/۰۳۳	۱۰/۴۴۵		وجود برنامه‌های اشتغال در محله
۰/۰۲۵	۱۰/۳۴۱		وجود فعالیت‌های خانگی
۰/۰۳۱	۱۰/۴۳۱		راه‌اندازی کارگاه تولید (کارآفرینی)
۰/۰۳۳	۱۰/۵۴۱		افزایش فرصت‌های شغلی برای جوانان
۰/۰۳۳	۱۰/۳۴۱		تناسب فعالیت با نوع نیاز ساکنان
۰/۰۳۰	۱۰/۴۵۶		آینده اقتصادی محله از نظر مردم و کسبه و مغازه‌داران
۰/۰۳۰	۱۰/۳۳۴		توزیع مکانی مناسب فعالیت‌های اقتصادی در محله
۰/۰۳۱	۱۰/۴۴۳		تنوع منابع درآمدی در بخش صنعت
۰/۰۳۰	۱۰/۳۳۴		تنوع منابع درآمدی در بخش خدمات
۰/۰۳۰	۱۰/۴۰۰		خودتکایی از لحاظ مالی در محله
۰/۰۳۱	۱۰/۳۵۶		افزایش قدرت خرید

منبع: نتایج تحقیق، ۱۴۰۲

جدول (۱۰)؛ آزمون کای اسکور (اسکور) نشان داد، همه گویه‌های مطرح شده در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار هستند، به دلیل آنکه sig به دست آمده از عدد ۰/۰۵ کوچکتر است، به این ترتیب می‌توان نتیجه گرفت که بین مدیریت مشارکتی و پایداری اقتصادی رابطه معنی‌دار وجود دارد، ولی این آزمون شدت رابطه را مشخص نمی‌کند، بنابراین به منظور پی بردن شدت رابطه بین دو متغیر از آزمون Cramers V استفاده شد.

جدول ۱۱. شدت رابطه بین مدیریت مشارکتی و پایداری اقتصادی

متغیر وابسته	متغیر مستقل	Value	Approx. sig
پایداری اقتصادی	مدیریت مشارکتی	۰/۵۸۷	۰/۰۰۳

منبع: نتایج تحقیق، ۱۴۰۲

جدول (۱۱)، نتایج ضریب همبستگی کرامر را نشان می‌دهد. مقدار عددی این آماره 0.587 ، می‌باشد که در سطح 0.05 معنی‌دار است. چون مقدار عددی این آماره بالا است، می‌توان نتیجه گرفت که شدت رابطه بین دو متغیر مدیریت مشارکتی و پایداری اقتصادی بالا است.

بررسی و رتبه‌بندی میزان تاثیرپذیری هر یک از ابعاد پایداری محلات شهر زابل مبتنی بر رویکرد مدیریت مشارکتی

در این قسمت از پژوهش، به منظور رتبه‌بندی و میزان تاثیرپذیری ابعاد پایداری از رویکرد مدیریت مشارکتی از مدل (EDAS) استفاده شد، دلیل استفاده از مدل مطرح شده (EDAS): جدید بودن مدل مطرح شده در برنامه‌ریزی شهری و رتبه‌بندی مجزای ابعاد مطرح شده است. قابل ذکر است، به دلیل حجم زیاد جداول مدل تنها به جدول نهایی در پژوهش حاضر اکتفا شده است. در ادامه نیز به منظور هر یک از معیارهای مطرح شده در ابعاد پایداری از مدل F-AHP استفاده شد. نتایج وزن هر یک از معیارها در ابعاد مطرح شده در جدول (۱۲)، مطرح شده است.

جدول ۱۲. رتبه‌بندی و اهمیت معیارهای پایداری در سطح محلات شهر مبتنی بر مدیریت مشارکتی

اهمیت	وزن	معیار	رتبه	مدل EDAS			ابعاد
				nspi	nsni	asi	
۳	۰/۲۳۶	پویایی و سرزندگی	۱	۰/۹۸	۰/۹۹	۱	کالبدی
۲	۰/۲۵۶	تنوع					
۴	۰/۲۱۳	خوانایی					
۱	۰/۳۰۰	دسترسی و خدمات					
۳	۰/۲۳۳	نظافت و پسماند	۴	۰/۰۱۱	۰/۰۴۳	۰/۰۴	زیست‌محیطی
۱	۰/۳۰۲	آلودگی					
۲	۰/۲۶۵	ظرفیت قابل تحمل محله					
۴	۰/۲۰۰	فضای سبز و باز					
۴	۰/۱۴۳	هویت	۲	۰/۰۷۶	۰/۰۵۶	۰/۰۸	اجتماعی
۲	۰/۲۴۴	ایمنی و امنیت					
۳	۰/۲۱۲	سرزندگی					
۵	۰/۱۲۱	تعلق خاطر					
۱	۰/۳۰۰	سرمایه اجتماعی	۳	۰/۰۵۶	۰/۰۴۳	۰/۰۶	اقتصادی
۱	۰/۳۴۵	اشتغال					
۲	۰/۳۳۴	نظام فعالیت‌ها					
۳	۰/۳۲۱	درآمد					

منبع: نتایج تحقیق، ۱۴۰۲

مطابق نتایج به دست آمده در جدول (۱۲)، به ترتیب بعد کالبدی با مقدار وزن 0.98 ، بعد اجتماعی با مقدار وزن 0.076 ، بعد اقتصادی با مقدار وزن 0.056 ، بعد زیست‌محیطی با مقدار وزن 0.011 ، بالاترین و پایین‌ترین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین نتایج نشان داد، در بعد کالبدی، دسترسی و خدمات با وزن 0.300 بیشترین و معیار خوانایی با وزن 0.213 کمترین میزان اهمیت را شامل شد. در بعد زیست‌محیطی نیز مطابق نتایج معیار آلودگی با وزن 0.302 ، بیشترین و معیار فضای سبز با وزن 0.200 ، کمترین میزان اهمیت را به خود اختصاص داده است. مطابق نتایج جدول (۱۲)، در بعد اجتماعی، معیارهای سرمایه اجتماعی با وزن 0.300 ، تعلق خاطر با وزن 0.121 ، بیشترین و کمترین میزان اهمیت را به خود اختصاص داده‌اند. در بعد اقتصادی نیز معیار اشتغال با مقدار وزن 0.345 ، بیشترین و معیار درآمد با مقدار وزن 0.321 ، کمترین میزان اهمیت را به خود اختصاص داده است. نتایج رتبه‌بندی معیارها گواه بر این امر می‌باشد، که پایداری اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست‌محیطی در محلات شهر زابل با تاکید بر مدیریت مشارکتی، زمانی محقق خواهد شد، که برنامه‌ریزان توسعه و مدیران شهری با اولویت این معیارها، بتوانند محلات شهری را به سمت و سوی پایداری نزدیک کنند.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

پژوهش حاضر با هدف تحلیل اثرات مدیریت مشارکتی بر ابعاد پایداری شهری زابل انجام پذیرفت. طبق نتایج به دست آمده مشخص شد که وضعیت مدیریت مشارکتی در سطح محلات شهر زابل نامطلوب بود، این پدیده هم از طرف مردم و هم از طرف مدیران شهری از جمله شهرداری به صورت دو جانبه است. در مورد اول باید گفت شهر زابل با توجه به رشد جمعیت، باعث شده به مرور سنت‌های خاص و بومی این شهر از بین رفته و دارای یک بافت چند فرهنگی و یا حتی ذره‌ای گردد که در آن شبکه‌های اجتماعی درون گروهی (در حد خانواده

و خویشاوندی) به مراتب قوی‌تر از شبکه‌های برون‌گروهی است و این موضوع برای مدیریت مشارکتی در سطح محلات بسیار مضر بود. از سوی دیگر عدم اعتماد شهروندان زابلی به شهرداری و نداشتن تصور مشارکتی و برتری منافع فردی بر منافع جمعی همراه با عدم پذیرش مشارکت از جانب شهرداری و دیگر سازمان‌های شهری، از مشکلات و موانع بزرگ برای شکل‌گیری مدیریت مشارکتی در شهر زابل محسوب می‌شود. مورد دوم، به خود شهرداری مربوط می‌گردد. ساختار مدیریتی شهر زابل متمرکز و منقبض می‌باشد و عمدتاً در برابر تحولات جدید تا حدودی از خود مقاومت نشان می‌دهد. این امر موجب شد، نوعی عدم پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری نسبت به شهروندان به وجود آید. به همین دلیل بخش عظیمی از بدنه مدیریتی شهر زابل نسبت به مشارکت و توانمندسازی و خودباوری شهروندان زابلی اطلاعات کافی ندارد، لذا برخی از مدیران تصور می‌کنند که با دخالت مردم در امور شهری، کارایی مدیریتی آنان زیر سؤال می‌رود و از اینکه اداره امور شهر را به مردم واگذار نمایند، امتناع می‌کنند. به عبارت دیگر، می‌توان مطرح نمود که بحث مشارکت در بدنه سازمان‌های شهری از جمله شهرداری زابل، نهاده‌ای نشده و تنها جنبه شعاری و تبلیغاتی دارد. از سوی دیگر، قوانین و مقررات اجرایی مربوط به طرح‌های شهری از جمله بازآفرینی و... در رابطه با مشارکتی در بین طراحان و اجرا کنندگان طرح‌ها مشاهده نشد. از دیگر موارد قابل اهمیت در بخش یافته‌ها، برقراری ارتباط بین مردم و طرح‌های شهری بود. در طی سال‌های اخیر طرح‌های مختلفی در استان سیستان و بلوچستان و مخصوصاً شهر زابل انجام شد، ولی در بسیاری از طرح‌ها و پروژه‌های صورت گرفته بین مردم و سازمان‌های اجرا کننده طرح‌ها ارتباط برقرار نشد، در حالی که مشارکت مردم در مراحل اولیه اجرای طرح‌ها، منجر به جلب اعتماد آنها و حس تعلق نسبت به طرح‌های محله‌شان خواهد گردید، در واقع در مرحله شناخت و تولید طرح جایگاه مردم زابل در شرح خدمات بسیار ضعیف است. این امر از عمده‌ترین ضعف‌های شرح خدمات و کاهش در حس تعلق نسبت به محله‌شان محسوب شد. همچنین یکی دیگر از ضعف‌های مدیریت مشارکتی در محله‌های شهر زابل، عدم آگاهی متخصصین و نیز غیرمتخصصین از فواید، ضرورت و چگونگی مشارکت است. نحوه مشارکت و ابزار و روش‌های تحقق آن نیاز به آموزش دارد. این آموزش باید شامل برنامه‌ریزان، طراحان و نیز عموم مردم شود تا بستر ارتباط دوجانبه بین متخصص و استفاده کننده فراهم گردد. ضرورت مشارکت و ایجاد انگیزه کافی برای مشارکت، و آگاهی فرد از تاثیری که می‌تواند در ساخت محیط محله خود داشته باشد، می‌تواند در این راستا مفید باشد. از سویی دیگر، اطلاع‌رسانی درست در رابطه با طرح‌ها و برنامه‌های موجود در محله خود نیز می‌تواند به پیشبرد هر چه بهتر برنامه‌ها و درگیرسازی ساکنین کمک نماید.

سایر نتایج نشان داد، با مدیریت مشارکتی نامطلوب نمی‌توان انتظار توسعه اجتماعی و اقتصادی در سطح محلات در شهر زابل را داشته باشیم. نتایج برآمده از تحلیل داده‌ها حاکی از آن است، در بعد اجتماعی، قابل ذکر است که مشارکت شهروندان از سال‌های قبل زبازد خاص و عام بوده و مثالی از این مشارکت را می‌توان در بحث حشرها نام برد، که نمی‌توان نمونه‌ای از این مشارکت را در سرزمین خاورمیانه مثال زد، بنابراین مشارکت شهروندان زابل بر کسی پوشیده نیست و نخواهد بود، ولیکن سابقه مدیریت شهری و طراحی محله‌های زابل به نحوی است مشارکت در مدیریت شهری مغفول مانده و اغلب مدیران شهری نسبت به این موضع بیگانه هستند، و به دنبال آن عدم انسجام و همبستگی بین افراد، کاهش خودباوری در توانایی‌های افراد، کاهش سرمایه اجتماعی، کاهش روابط اجتماعی، کاهش مشارکت زنان، کاهش شبکه‌های اقتصادی و اجتماعی و... را به دنبال دارد.

در بعد اقتصادی نیز، در بسیاری از طرح‌های شهری صورت گرفته، از جمله طرح‌های بازآفرینی و پدافند غیرعامل و...، وضعیت اقتصادی درصد بسیاری از افراد ساکن در محلات شهر زابل لحاظ نشد. در مشاهدات و بازدیدهای میدانی صورت گرفته، اغلب ساکنین محلات حاشیه‌نشین شهر زابل دارای شغل روزمزد (بنایی، نقاشی ساختمان، کارگران روزمزد شهرداری) همچنین کارگران کارگاه‌های ریخته‌گری و تراشکاری و دیگر صنایع هستند که محل کار بسیاری از کارگران روزمزد (اغلب نیمه ماهر) شهرهای اطراف زابل می‌باشد و از سوی دیگر، اغلب این ساکنین چند ماه از سال را بیکارند و لذا عده بسیاری از این ساکنین بدون استثناء از وضعیت مالی و اقتصادی خود ابراز نارضایتی نموده‌اند، در صورتی که اگر در این طرح‌ها رویکرد مشارکتی لحاظ می‌شد، تنوع منابع درآمدی در بخش خدمات، افزایش فرصت‌های شغلی برای جوان‌های تحصیل کرده و افراد جویای کار و امنیت شغلی و... را برای ساکنین شهر زابل فراهم می‌شد.

به دنبال ناپایداری اقتصادی و اجتماعی محلات شهر زابل، ساختار نامناسب و متمرکز از بالا به پایین در شهر زابل، و نبود مشارکت محلی، ابعاد کالبدی و زیست‌محیطی را خالی از لطف نژاشته است. بسیاری از طرح‌های شهری از جمله نوسازی بافت‌های فرسوده نیاز به همراهی و مشارکت جوامع محلی دارند، ولیکن مشارکت ساکنین محلات مورد مطالعه در شهر زابل به ندرت صورت گرفته است، دلایل اصلی این معضل (عدم مشارکت شهروندان)، می‌تواند به عواملی مانند عدم تعلق خاطر شهروندان به محل زندگی خود، برخورد بورکراتیک با مشکلات شهری، عدم شفاف‌سازی فعالیت‌های مدیریت شهری، دولت سالاری حاکم بر شهر و حاکمیت فرهنگ عرضه‌محور به جای تقاضا محور در رابطه با مردم و دولت و عدم توجه به نیازهای واقعی شهروندان در سطح محلی بر می‌گردد.

نتایج پژوهش با نتایج جعفری و دشتی رحمت‌آبادی (۱۴۰۱)، که نشان دادند رابطه‌ی مثبت و معناداری بین مولفه‌های مدیریت مشارکتی با توانمندسازی وجود دارد. و نتایج تحقیق آشناور و همکاران (۱۴۰۰)، که نشان می‌دهد که رابطه مدیریت مشارکتی و توسعه و عمران شهری رابطه مستقیم بوده که می‌تواند باعث بهبود توسعه و عمران شهری گردد. همچنین کعبیان و همکاران (۱۴۰۰)، که بیان داشتند بین مشارکت شهروندان در امور شهری به طور معناداری منجر به توسعه فرهنگی-اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی شهر می‌گردد. همچنین با نتایج پژوهش علاءالدینی و پورمیرغفاری (۱۳۹۷)، همسویی دارد. بر اساس یافته‌های این پژوهش، میان وضع کنونی و آرمان‌های حکمروایی خوب شهری فاصله زیادی وجود دارد و تبدیل مدیریت محله حسن‌آباد زرگنده به مدیریت مشارکتی به تمهیدات عمیق‌تر و گسترده‌تری نیازمند است. همچنین با نتایج پژوهش لیا و همکاران (۲۰۲۰)، همسویی دارد، که نشان دادند مدیریت میراث شهری چین نیاز به افزایش آگاهی و تمایل عمومی و همچنین دادن مسئولیت و قدرت بیشتر به ساکنان برای مقابله با چالش‌های سریع شهرنشینی دارد، اما در حال حاضر، میزان مشارکت کم است. همسویی دارد.

در نهایت در راستای نتایج به دست آمده راهکارهای ذیل پیشنهاد شد:

- ❖ تشکیل شرکت‌های مردم نهاد در قالب شرکت‌های تعاونی که هم متضمن مشارکت بوده و هم برای اعضاء منافع مادی و خدماتی را در بردارد، راه حل بهینه مشارکت مردمی است.
- ❖ تدوین برنامه‌ای بلندمدت، چندسویه، با نگاه به رویکردهای کارآمد محلی در خصوص توسعه محله‌ای و با محوریت مدیریت یکپارچه شهری، به نحوی که اجزاء این برنامه جامع با فرهنگ و هویت محلات شهری زابل منطبق باشد.
- ❖ اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌سازی برنامه‌ریزی شده و مدون پیرامون ابعاد مختلف توسعه پایدار و مدیریت محله‌ای با روش‌های موثر و با ضرب نفوذ اجتماعی بالا در دو سطوح مختلف شامل ارتقای آگاهی‌های عمومی با محوریت ساکنین محلی و ارتقای آگاهی‌های مدیریتی و تخصصی با محوریت مدیران، برنامه‌ریزان و تصمیم‌سازان.

References

1. Agyemang, F.S.K. Silva, E. Poku-boansi, M. (2019). Understanding the urban spatial structure of Sub-Saharan African cities using the case of urban development patterns of a Ghanaian city-region, *Habitat International*, 85 (October 2018) (2019), 21-33. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2019.02.001>
2. Alaeddini, P. Pourmirghaffari, M. S. (2018). Tehran's Neighborhood Management and Sub-Councils: Assessing Urban Governance in Hassan-Abad-e Zargandeh. *Quarterly of Social Studies and Research in Iran*, 7(1), 25-52. doi: 10.22059/jisir.2018.207350.356 [In Persian].
3. Arzani birgani M, Kohzadi seyf abad O. (2021). Evaluative analysis Procedural challenges of urban management with a content analysis approach Granheim and Landmann (case study: metropolis Ahvaz). *Urban Design Discourse a Review of Contemporary Litreatures and Theories*, 2(2). 85-105. URL: <http://udd.modares.ac.ir/article-40-52324-fa.html> [In Persian].
4. Ashnavar, M. Vashghani Farahani, E. Rabiei Fardad, A. (2021). The role and position of participatory management in urban development. *Geography and Human Relationships*, 4(3), 147-164. https://www.gahr.ir/article_144778.html?lang=en [In Persian].
5. Azimi Amoli, J. and Ershadi Vahram, S. (2017). Urban management based on neighborhood participatory planning approach (Case Study: Neighborhood Urban areas of Tehran 1st District). *Geography (Regional Planning)*, 7(26), 21-40. dor 20.1001.1.22286462.1396.7.2.2.4 [In Persian].
6. Bado, V. B. Bationo, A. (2018). Chapter One - Integrated Management of Soil Fertility and Land Resources in Sub-Saharan Africa: Involving Local Communities. *Advances in Agronomy*, Volume 150, 2018, pp 1-33. <https://doi.org/10.1016/bs.agron.2018.02.001>
7. Conroy, M.M. Berke, P.R. (2004). What makes a good sustainable development plan? An analysis of factors that influence principles of sustainable development, *Environment and planning*, 36(8), 1381-1396. <https://doi.org/10.1068/a367>
8. Davoodi, S.A; Hafez Rezazadeh, M; Karimian-Bostani, M. (2021). The Role of Neighborhood-Based Management in the Socio-Economic Sustainability of Zabol City, *Geographical Research Quarterly*, 37(1), 101-110. <http://georesearch.ir/article-۱۲۶۰-۱-fa.html> [In Persian].

9. Fanni, Z. (2021). Survey effects of the socio-cultural regeneration in sustainability of historic neighborhood (A research in Iran neighborhood, district 12, Tehran). *Researches in Earth Sciences*, 12(1), 202-221. doi: 10.52547/esrj.12.1.202 [In Persian].
10. Freestone, R, (2000). Urban planning in changing world, e & FN spol. <https://www.routledge.com/Urban-Planning-in-a-Changing-World-The-Twentieth-Century-Experience/Freestone/p/book/9780419246503>
11. Geekiyanage, D, Fernando, T, Keraminiyage, K. (2020). Assessing the state of the art in community engagement for participatory decision-making in disaster risk-sensitive urban development, *International Journal of Disaster Risk Reduction*, Volume 51, December 2020, 101847. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2020.101847>
12. Hajipour, KH. (2006). community based planning, an efficient approach for sustainable urban management. *honar-ha-ye-ziba*, -(26), 37-46. sid. <https://sid.ir/paper/5844/en> [In Persian].
13. Innes, J.E. Booher, D.E. (2001). Indicators for Sustainable Communities: A Strategy Building on Complexity Theory and Distributed Intelligence, *Planning Theory & Practice*, 1(2), 173-186. <https://doi.org/10.1080/14649350020008378>
14. Jafari, F., Dashti Rahmatabadi, Mohammad Mehdi. (1401), Investigating the role of participatory management in empowering local communities in dealing with drought in Bafq County, Sixth International and National Conference on Management, Accounting and Law Studies, Tehran. <https://civilica.com/doc/1480579/> [In Persian].
15. Jamali haji hassan sofia, E, Nematollahi Bonab, S. (2021). Examining and evaluating the role of citizens and their social participation in achieving sustainable urban development goals (case example: city of tabriz), *Urban Environmental Planning and Development*, 1(1), 95-112. 20.1001.1.27833496.1400.1.1.16.4 [In Persian].
16. Karimzadeh, M.M. (2022). Participatory Planning and Management of Ecotourism and Its Impact on the Development of Arvand Free Zone in the Vision of 1404; Case Study: Minoo Island, The 7th International Conference on Modern Studies in Civil Engineering, Architecture, Urban Planning, and Environment in the 21st Century, Tehran. <https://civilica.com/doc/1508290> [In Persian].
17. Khadka, Ch. Prasad Aryal, K. Edwards-jonasova, M. Upadhyaya, A. Nabin, D. Cudin, P. Vacik, H. (2018). Evaluating participatory techniques for adaptation to climate change: Nepal case study. *Forest Policy and Economics*, Volume 97, December 2018, pp 73-82. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2018.08.017>
18. Kordi, A. (2006). Principles and Fundamentals of Creativity in Urban Management, *Municipalities Journal*, No. 75, 1-10. <https://ensani.ir/fa/article/255240> [In Persian].
19. Lia, J, Krishnamurthy, S, Roders, P, Wesemael, P. (2020). Informing or consulting? Exploring community participation within urban heritage management in China, *Habitat International*, Volume 105, November 2020, 102268. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2020.102268>
20. Masoumi Ashkavari, H. (2008). Practical Guide to Planning and Futures Studies, Tehran, Payam Publications. [In Persian].
21. Master Plan of Zabol City. (2019). Zabol Municipality [In Persian].
22. Miśkowiec, M. (2023). Urban courtyards as local points of sustainable urban regeneration challenges to community participation in urban courtyard-related projects in Polish Cities, *City, Culture and Society*, Volume 34, September 2023, 100522. <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2023.100522>
23. Molaei, A; Daryabari, S.J; Bakhshandeh Nasrat, A. (2018). The Performance of Participatory Management in Planning for the Development of Tehran, *Quarterly Journal of New Approaches in Human Geography*, 10(3), 249-269. <https://www.sid.ir/paper/516833> [In Persian].
24. Moosa kazemi, S.M, Almasi, R. (2019). The role of neighborhood houses in realization of urban management purposes; Case Study, Region seven of metropolitan Tehran. *urban management*, 18(54), 183-196. sid. <https://sid.ir/paper/92055/en> [In Persian].
25. Musai, M, Razavi Alhashem, B. (2011). SWOT Analysis of Citizens' Participation in Civic Affairs in Tehran. *refahj*. 11(41), 123-152. URL: <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-715-fa.html> [In Persian].

26. Parker, S. (2003). *Urban theory & urban experience*. Routledge. <https://www.routledge.com/Urban-Theory-and-the-Urban-Experience-Encountering-the-City/Parker/p/book/9780415520706>
27. Pourahmad, A., Babaei, H.R., Rafi, A., (2018): Explaining the role of neighborhood management on the social sustainability of Tehran city through urban connecting social capitals, *Journal of Iranian Islamic City Studies*, 8(31), pp. 75-82. <https://www.sid.ir/paper/513995/fa> [In Persian].
28. Rashid, A.A, Takyi, S.A, Amponsah, O, Banor Kyei, K.O. (2023). Rethinking sustainable urban management: effects of urbanization on the socio-spatial structure of the tamale metropolis, *Urban Governance*, Available online 25 June 2023. <https://doi.org/10.1016/j.ugj.2023.06.003>
29. Redclift, M. (1992). *The Meaning of Sustainable Development in: Sustainable Development in Peru: A Review of a Document from the Pachamama Society*, International Institute for Environment and Development (IIED), London, Pearce D.W. DOI:10.1016/0016-7185(92)90050-E
30. Rezaei, M.R, Negin-Naji, S. (2015). Investigating Effective Strategies for Creating a Sustainable Neighborhood with a Participatory Approach (Case Study: Rahnamayi Neighborhood, Yasuj), *Journal of Urban Research and Planning*, 6(20), 69-82. 20.1001.1.22285229.1394.6.20.5.7[In Persian].
31. Rezazadeh, R, & SELSELEH, A. (2010). a review of sustainable community development policies through an assetbased approach, with emphasis on social & physical capital. *Journal of architecture and urban planning*, 2(4), 121-139. sid. <https://sid.ir/paper/215880/en> [In Persian].
32. Salari Sardari, F., Kiani, A. (2017). Analysis of the Urban Management Model in Iran (Structure, Function, and Strategy). *Urban Management Studies*, 9(32), pp. 35-52. <https://sanad.iau.ir/fa/Article/824580?FullText=FullText> [In Persian].
33. Sarkissian, W. Hofer, N (2009). *Kitchen Table Sustainability: practical recipes for community engagement with sustainability*, London: Earth scan. <https://doi.org/10.4324/9781849771795>
34. Savari, M, Eskandari damaneh, H. (2019). The role of participatory management in empowering local communities in coping with droughts in southern Kerman province. *MJSP*. 23 (2). 123-171. <http://hsmssp.modares.ac.ir/article-21-29527-fa.html> [In Persian].
35. Seo, B.K. (2022). Co-creation of knowledge in the urban planning context: The case of participatory planning for transitional social housing in Hong Kong, *Cities*, Volume 122, March 2022, 103518. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.103518>
36. Statistical Center of Iran. (2016). *Census Results*. [In Persian].
37. Törnroth, S, Day, J, Fürst, M.F, Mander, S. (2022). Participatory utopian sketching: A methodological framework for collaborative citizen (re)imagination of urban spatial futures, *Futures*, Volume 139, May 2022, 102938. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2022.102938>
38. Vaňo, S, Olafsson, A.S. Mederly, P. (2021). Advancing urban green infrastructure through participatory integrated planning: A case from Slovakia, *Urban Forestry & Urban Greening*, Volume 58, March 2021, 126957. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2020.126957>
39. Ziari, K. , Zandav, S. M. , Aghajani, M. and Moghdam, M. (2009). Investigating Citizen Participation and Its Role in Urban Management of Small Cities (Case studies: Galeh Dar, Varzaneh and Hidege). *Journal of Geography and Regional Development*, 7(2), -. doi: 10.22067/geography.v7i13.8983 [In Persian].